

6. Там само. Спр. 318. Арк. 148.
7. Там само. Спр. 319. Арк. 41.
8. Кот Н. М. Сторінки історії Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (1940–1941 роки) // Педагогічний пошук. 2014. № 4. С. 3–5.
9. Кот Н. М. Сторінки історії Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (1960–ті – початок 70-х рр.) // Педагогічний пошук. 2015. № 2. С. 17–22.
10. Мартинів М. А. Кадровий потенціал Тернопільського інституту удосконалення вчителів 1950–1960-х рр. // Сьомі Геретівські читання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Тернопіль: ТОКІППО, 2023. С. 210 – 212.
11. Мартинів М. А. Особливості кадрової політики радянської влади у системі перепідготовки учительських кадрів у Тернопільській області в повоєнний період // П'яті Геретівські читання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Тернопіль: ТОКІППО, 2021. С. 166–171.
12. Романчук Г. Д. Михайло Андрійович Падалко на чолі Волинського обласного інституту удосконалення кваліфікації вчителів (1971–1984 рр.) // Педагогічний пошук. 2015. № 1, С. 23–29.
13. Фазан М. І. Діяльність Волинського обласного інституту вдосконалення кваліфікації вчителів у 1944–1953 рр. // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. 2016. Випуск 110. (№7) С. 85–87.

Ірина ПАВЛЮК

*Здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
pavluk.iryua92@gmail.com*

АКСІОЛОГІЧНА ПРИРОДА КОНЦЕПТУ «МОГИЛА» В УКРАЇНСЬКИХ ФОЛЬКЛОРНИХ І ЛІТЕРАТУРНИХ ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ

Нерідко складається враження, що в історичному потоці моральні вартості та поняття розпливаються, давно відомі цінності стають пережитками минулого. Мабуть, такий підхід не є випадковим, оскільки аксіологічні загальнолюдські директиви нівелюються, святе опоганюється, відбувається глобальна переоцінка всього, навіть душі. Але, на щастя, не все підвладне розуму, бо інколи людина – це «щось більше за злиденну видимість» [4, с. 27].

У кожного народу є свій суд історії, а відтак – власний шлях самотворення, з окресленими ідеологічними кордонами. Однак є щось спільне для всіх національностей – кристалізація філософського розуміння

життя та смерті. Не менш екзистенційним є поняття могили як фізичний вияв вічного спочинку та принагідне нагадування живим про незворотність. Слушно зауважив Епікур, що «коли ми є, то смерті ще немає, а коли є смерть, то нас вже немає» [1, с. 178]. Очевидно, наша присутність у цьому світі зовсім не заперечує відсутності смерті, а навпаки, демонструє, що людина йде паралельно із погребінням, навіть не усвідомлюючи цього.

Щодо філософського осмислення концепту *могила*, то звернемося до текстів української культури.

Зауважимо, що в українській свідомості могила виступає осердям незламності, своєрідним душевним храмом, де автентифікується істинність. Споглядання на «земельні вічні пристановища» пробуджує в людині чуття до світу та своєї землі. Починаючи з фольклору, українці возвеличували своїх героїв, тужили за ними, бо в постатях захисників проглядалася невичерпність свободи. Могили стали самобутньою частиною української традиції, ментально закодованим концептом, як-от в одній народній пісні: «*Ой у полі могила / З вітром говорила: / «Повій, вітре буйнесенький, / Щоб я не чорніла!»*» Відчувається, що, на перший погляд, безіменна могила є спорідненою колективною пам'яттю народу. Не менш емоційним постає образ *Савур-могили*, презентований у багатьох фольклорних текстах.

Переосмисленим одкровенням образ могили викристалізовується у творчості Т. Шевченка. Одноійменна назва вірша «Розрита могила» підсвідомо підштовхує до трагічних міркувань. Уже з перших рядків відчувається легалізація геноциду українського народу. Неприкаяний антагонізм автора переплітається з моральним послабленням, бо неможливо витерпіти, як «*могили мої милі москаль розриває...*» [6, с. 132]. «*Начетверо розкопана, розрита могила...*» звучить як відчай, бо відбулося найгірше – наруга над святим місцем [6, с. 132].

Протягом століть образ могили увічніює історію народу. Як слушно зауважив Д. Наливайко, *могила* – це не просто погребіння, «домовина України», але й якоюсь мірою живе минуле її народу, що може відродитися [2, с. 264]. Безумовно, у гущавині покрученої ідеології, де неоконечною постає фальшива справедливість, любов до батьківських могил змушує людину прагнути майбутнього. І ця спраглисть присутня в кожного, бо, дивлячись на місце спочинку, відчувається потреба жити та діяти заради тих, хто вже не може цього робити. Така циклічність формує нерозривний зв'язок між живими, мертвими та ненародженими.

Зазначимо, що концепт *могила* служить ще й моральним нагадуванням сучасним поколінням. Пригадаймо лише слова П. Тичини: «*На Аскольдовій Могилі / Поховали їх – /Тридцять мучнів українців, / Славних молодих...*» [5, с. 29]. Герої Крут і після смерті продовжують жити. Усвідомлення трагедії 1918 року заховано не лише на Аскольдовій могилі, а й у націотворчій процесії, яка триває до сьогодні.

З огляду на сучасну російсько-українську війну стають важливими спроби поглянути на невирішені проблеми минулого, позаяк це єдиний спосіб наблизитися до розуміння ідентичності. Могили незнаних людей густо врастають в українську землю, створюючи новітню Савур-могилу, але без постійного місця знаходження. На могилах українських військових майоріють стяги як нагадування кожному, хто спрямує туди погляд, що свобода має дуже високу ціну. Невипадково пісня «Пливе кача по Тисині», записана ще під час Першої світової війни, стала реквієм загиблим у наш час. Як тоді, так і тепер, головним питанням залишається: «*Хто ж ми буде брати яму?*»

Концепт *могила* насамперед відображає філософську переоцінку позачасових цінностей. Це не просто один з елементів обряду похорону, це утаємничений шлях життя, зв'язок поколінь. У підсвідомості українців закладено берегти це святе місце, з нього черпати силу. Можливо, саме тому в словах *дім і домовина* відчувається метафізична спорідненість.

Образ могили наділений ще й історіософською надією, яка заповнює спустошену людину. Як влучно зауважив Я. Павуляк, «*нам колись навесні, як у віщому сні, / Заспівують могили на конях*» [3, с. 5]. У цих рядках зоріє священний простір, наповнений універсальним характером. Могили на конях уособлюють майбутнє і цілком закономірно стають національно-ціннісними репрезентаціями авторської мовної картини.

Проілюстрований матеріал засвідчив, що філософське трактування концепту *могила* в українській культурі аксіологічно марковане. Первісні цінності, які можна простежити ще у фольклорі, з плином часу набули дещо нового образного виявлення, однак осердя залишилося незмінним. Образ могили до сьогодні асоціюється із пам'яттю і служить певною переоцінкою життя як особистого, так і національного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Епікур. Лист до Менекея. Читанка з філософії. Київ: Довіра, 1992. Т.1: Філософія стародавнього світу. С. 176–181.
2. Наливайко Д. Спільність і своєрідність: Українська література в контексті європейського літературного процесу. Київ: Дніпро, 1988. 395 с.
3. Павуляк Я. Могили на конях. Поезії. Тернопіль: Астон, 1999. 64 с.

4. Сверстюк Є. Правда полинова. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 304 с.
5. Тичина П. Пам'яті тридцяти. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917-1933. Поезія. Проза. Драма. Есей. Вид. 2. Київ: Смолоскип, 2003. С. 29.
6. Шевченко Т. Кобзар. Повна збірка творів. Київ: ТОВ «Видавництво Глорія», 2014. 400 с.

Ольга СОБЧУК

*Здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
olia171999@gmail.com*

ІСТОРИЧНИЙ ДЕТЕКТИВ: ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ ЕПОХИ ТА ПОШУК МІФІЧНИХ ТАЄМНИЦЬ

Інтерес до жанру історичного детективу зумовлений прагненням відтворити та оживити реалії епохи, в якій відбувається дія розвідки. Письменники повертаються у власне дитинство, в ті дні, які вони пам'ятають найкраще, або аналізують зародження поліції та судової системи, щоб отримати інформацію для своїх детективних історій. Відтак, успіх таких праць ґрунтується на якості реалій, з яких вони побудовані.

На відміну від інших історій, де частина інформації може бути зібрана під час написання, творці історичних детективів спочатку досліджують епоху, а вже потім розробляють сюжет, який дозволить їм використати отримані знання. Польський теоретик та літературознавець Павел Качинський вважає достовірність історичного фону важливим елементом оцінки історичного детективу [5]. Натомість Джефф Рідберг-Кокс, Фоксвель Маргарет розглядаючи сутність кримінальних романів як основу, звільняють авторів, які їх пишуть, від зобов'язань представляти минуле [6, с.111; 3, с.291].

Уявлення про кримінальну літературу як про стандартну розповідь часто в теорії призводило до думки, що структура кримінального жанру є простою. Навіть якщо кожне оповідання містить, за словами французького філософа Ролана Барта, герменевтичний код, кримінальний жанр особливо акцентує увагу на загадці і буде навколо неї всі наративні конвенції. У результаті оповідання з домінуванням таємниці стало практично визначенням кримінального жанру. Панувала думка, що структура кримінального оповідання формує герменевтичний ключ, який передбачає прогресування розповіді в часі. Однак після досліджень болгарського вченого Цветана Тодорова стало зрозуміло, що кримінальний наратив